

EKOLOŠKI RAT I PRAVO

WAR ON THE ENVIRONMENT AND THE LEGAL FRAMEWORK

Ines Besarović

Poslovni i pravni fakultet, „Union – Nikola Tesla“ Univerzitet, Beograd, Srbija

©MESTE

JEL kategorija rada: **Q54, Q57**

Apstrakt

Svedoci smo ekološkog rata- rata protiv prirode koji ugrožava životnu sredinu zbog sve većeg zagađivanja atmosfere koje dovodi do poremećaja u planetarnoj klimi, kao i ugrožavanja zdravlja ljudi i iščezavanja biljnih i životinjskih vrsta. Definicija ekološkog rata je uništavanje i zagađivanje prirode i životne sredine ljudi kroz upotrebu raznih hemijskih, bioloških i drugih ubojnih sredstava. S obzirom da korporacije vladaju svetom, to jest, novac bogatih i moćnih, žrtve ekološkog rata su pre svega siromašne i nedovoljno razvijene zemlje, najčešće bogate resursima. To je nova vrsta sofisticiranog genocidnog delovanja sračunata na uništavanje prirodne okoline protivnika s krajnjim ciljem njegovog uništenja. Ekološki rat podrazumeva različite vidove uništavanja životne sredine. Zabrinutost čovečanstva nije bez osnova. O klimatskim promenama se sve više priča i piše. Došlo je krajnje vreme da države preuzmu odgovornost i postanu glavni akteri u sprečavanju svesnog propuštanja ili neprimenjivanja tehničkih uputstava i standarda koji postoje u cilju očuvanja prirodne ravnoteže na zemlji. Država i pravo-zakoni za zaštitu životne sredine treba da obuzdaju korporacije u maksimizaciji profita koji dovodi do dramatičnog ugrožavanja životne sredine i naše planete. Nagomilavanja toksičkog otpada posebno u siromašnim zemljama, gde je i Srbija ponekad žrtva biznis profitera, treba da bude zaustavljeno. Za to je pored adekvatnih propisa potrebno razviti i svest o štetnom delovanju čovekovih aktivnosti. Ekološka svest i etika su zapovest razuma u 21.veku.

Ključne reči: rat, ekologija, etika, svest, klimatske promene, pravo

Abstract

We are witnessing an ecological war - a war against nature that threatens the environment due to the increasing pollution of the atmosphere leading to disruption of the planetary climate, as well as endangering human health and the disappearance of plant and animal species. The definition of environmental warfare is the destruction and pollution of nature and the environment using various chemical, biological and other deadly agents. Given that corporations rule the world, that is, the money of the rich and powerful, the victims of the environmental war are first and foremost poor and underdeveloped countries, most often resource-rich. It is a new kind of sophisticated genocidal action

Adresa autora:

Ines Besarović

inesbyu@yahoo.co.uk

designed to destroy the natural environment of the adversary with the goal of destroying it. Environmental warfare involves various forms of environmental destruction. Humanity's concerns are not without foundation. Climate change is increasingly being talked about and written about. It is high time for states to take responsibility and become major actors in preventing the conscious omission or failure to apply the technical guidelines and standards in place to preserve the natural balance of the earth. The state and environmental laws should restrain corporations from maximizing profits that dramatically threaten the environment and our planet. The accumulation of toxic waste, especially in poor countries, where Serbia also belongs, should be stopped. For this, in addition to adequate regulations, it is necessary to develop an awareness of the harmful effects of human activities. Environmental awareness and ethics are the commandments of reason in the 21st century.

Keywords: war, ecology, ethics, awareness, climate change, law

1 UVOD

Rat protiv prirode u kome čovek povređuje, uništava, oštećuje zagađuje ili ugrožava životnu sredinu su posledica svesnog propuštanja ili neprimenjivanja pravila o zaštiti životne sredine. Takve delatnosti korporacija ili moćnih i bogatih pojedinaca, ponekad i država, predstavljaju nedozvoljena, zabranjena i kažnjiva deliktna ponašanja.

Industrijska revolucija je izazvala značajan porast zagađivanja životne sredine. Veliki napredak u razvoju raznih tehnologija, utiče na poboljšanje kvaliteta života ljudi, ali, počinje i da ugrožava zdravlje ljudi. Danas, liberalni kapitalizam, gde je maksimizacija profita osnovni cilj je glavni krivac za dramatično ugrožavanje životne sredine, pre svega zdravlja ljudi, biljnog i životinjskog sveta. Planeta Zemlja je ugrožena i nema više vremena za odlaganje ovog velikog problema.

Svedoci smo pravog ekološkog rata, kao novog vida ratovanja, ne manje opasnog i štetnog od konvencionalnog ratovanja. Zabrinutost čovečanstva zbog zagađivanja atmosfere koje dovodi do naglih poremećaja u planetarnoj klimi koje ugrožava zdravlje ljudi, kao i brzina ugrožavanja i iščezavanja biljnih i životinjskih vrsta, nije bez osnova. Biološka raznovrsnost predstavlja nezamenljivi resurs čovečanstva i preduslov za funkcionisanje biosfere, a samim tim i ljudske populacije.

Strateški pravci zaštite prirode na globalnom nivou postoje u brojnim konvencijama koje su ratifikovale najveći broj zemalja. Države članice UN su uglavnom implementirali međunarodnu regulativu u svoje zakone o zaštiti životne sredine. Međutim, pravo-zakoni nisu dovoljni da obezbede zdravu životnu sredinu. Bez ekološke svesti i etike

ljudskog društva i angažovanja države da nađe pravu meru liberalnog kapitalizma, rezultat će izostati.

2 RAT PROTIV PRIRODE

Prirodu-životnu sredinu čine prirodne i radom stvorene vrednosti. Prirodne vrednosti su: prirodna bogatstva, zemljište, vode, šume, vazduh, biljni i životinjski svet. Radom stvorene vrednosti životne sredine čine dobra koja je čovek stvorio i služe zadovoljavanju opštih, zajedničkih i pojedinačnih potreba čoveka.

Životna sredina je dramatično ugrožena. Ukoliko se nastavi sa destruktivnim ekonomskim razvojem sadašnjim tempom, populacionim rastom čovečanstva, uništavanjem šuma, gubitkom staništa i ekspanzijom poljoprivrede bićemo svi ugroženi i ljudi i biljni i životinjski svet. Postoje različite procene stepena ugroženosti i brzine iščezavanja organskih vrsta.

Najznačajniji antropogeni izvori zagađenja su:

- emisije gasova iz raznih grana industrije (posebno hemijske).
- čvrsti otpad – divlje deponije.
- emisije gasova pri proizvodnji energije (toplane, termoelektrane), tečni i čvrsti otpad, šljaka itd.
- emisije gasova, tečni i čvrsti otpad iz naselja.
- emisije izduvnih gasova raznih vozila na kopnu, moru i vazduhu.
- rudarska aktivnost.
- poljoprivreda koja koristi veštačka đubriva, pesticide, biogas, mehanizaciju i slično.

Čist vazduh je osnov za zdravlje i život ljudi i čitavog ekosistema. Zagađeni vazduh zavisi od tipa zagađivača i utiče na razne načine na zdravlje ljudi i ekosistem. Zagađenje vazduha je posledica prirodnih pojava i ljudske aktivnosti. Razlikujemo:

prirodne izvore zagađenja i antropogene izvore zagađenja. Prirodni izvori zagađenja su: prašina sa zemljišta, vulkanska prašina i gasovi, produkti sagorevanja šumskih požara, produkti biljnog, životinjskog i mikrobiološkog porekla. Jasno je da na prirodne izvore zagađenja čovek ne može da utiče kako bi želeo. Ali, na antropogene izvore zagađenja, može svakako. Antropogeni izvori zagađenja prirode se mogu podeliti na: stacionarne izvore, pokretne izvore i izvore zagađenja iz zatvorenog prostora.

Stacionarni izvori zagađenja vazduha odnose se na: poljoprivredne aktivnosti, rudarstvo i kamenolome, izvore zagađenja koji nastaju od industrije (posebno hemijske, proizvodnje nemetala, električne energije) i zagađenja u komunalnim sredinama koja nastaju zagrevanjem, spaljivanjem otpada, individualna ložišta itd.

Pokretni izvori zagađenja obuhvataju motorna vozila sa motorima sa unutrašnjim sagorevanjem.

Izvori zagađenja iz zatvorenog prostora obuhvataju emisije od sagorevanja i zagrevanja, emisije od različitih materijala, duvanski dim i dr.

Ekološki rat je vrsta sofisticiranog ratovanja sračunata na uništavanje prirodne okoline protivnika, s ciljem uništavanja. Ovaj rat vode korporacije, moćni i bogati pojedinci i grupe, ponekad i države koje imaju dominaciju, protiv siromašnih ili nedovoljno razvijenih zemalja, a, bogatim resursima. Oni vode ekološki rat pre svega iz želje da maksimizuju svoj profit, a, ponekad, i iz drugih političkih razloga.

U svakom slučaju ova nova vrsta rata ima različite vrste oružija, a, to su: biološki rat, hemijski rat, nuklearni rat, geofizički i meteorološki i klimatsko meteorološki rat.

1. Biološki rat podrazumeva korišćenje biološkog oružja sa ciljem uništavanja biljnog i životinjskog sveta i samim tim nanošenje štete stanovništvu. Upotreba destruktivnih bakterija, virusa i toksina dobijenih putem genetskog inženjeringa mogu da proizvedu velike ljudske gubitke. Pored pogubnog

uticaja na čoveka devastiraju i ekološki sistem.

2. Hemijski rat je sličan vid ekološkog rata kao i biološki samo uz korišćenje bojnih otrova, pesticida itd.
3. Nuklearni rat je oružani sukob uz upotrebu nuklearnog oružja. Nuklearna bomba bačena na Hirošimu i akcidenti sa nuklearnim elektranama odneli su ne samo ljudske živote već su devastirali biljni životinjski svet u radijusu od nekoliko kilometara od epicentra eksplozije. Niko ne zna danas tačan broj žrtava kao posledice bacanja atomskih bombi i radijacije, i posledice na biljni i životinjski svet.

Ostali vidovi ekološkog ratovanja se zasnivaju na upotrebi vojnog oružja sa ciljem izazivanja negativnih promena u atmosferi, hidrosferi i litosferi.

Borba za monopol nad fosilnim gorivima proizvodi nestabilnost političku i ekološku i dovodi do rata. Ti ratovi se upravo finansiraju prihodima od prodaje fosilnih goriva. Vađenje nafte je prljav proces. Transport, izlivanje nafte na zemlji, u reke i mora ugrožava ekosistem i zdravlje čoveka. Izlivanje nafte, nusproizvodi procesa prerade, emisija sagorevanja iz automobila i elektrana izaziva uništavanje životne sredine.

Zavisnost od fosilnih goriva nije bez alternative. Kada obnovljivi izvori energije zamene fosilna goriva, doći će do disperzije političke moći. Disperzija proizvodnje energije, do koje će svakako doći, kada vetar, sunce i drugi obnovljivi izvori zamene fosilna goriva. (Monbiot, 2015)

3 EKOLOŠKI RAT NAD SRBIJOM

Ekološki rat iz 1999.godine nad Srbijom nije završen. Posledice bombardovanja Srbije i Kosova od NATO alijanse su velike sa produženim dejstvom i odnose se na zdravlje ljudi i ceo ekosistem regiona. Svedoci smo povećanja maligniteta, mortaliteta i mnogih drugih poremećaja koji su posledica bombardovanja. Uzlazna spirala destruktivnih posledica je očigledna.¹

¹ (Lilić & Drenovak-Ivanović, 2014) (Đorđević, 2002) (Mišković, 2013) (Zinovjev, 2019) (Bakrač, Klem, & Milanović, 2018) (Antonijević, 2013)

Bombardovanje Srbije je, direktno ili indirektno pored ljudskih gubitaka i materijalne štete izazvalo devastiranje životne sredine sa velikim ekološkim posledicama produženog delovanja. Materijalna dobra su delimično popravljena, ali, štetu učinjenu životnoj sredini i mentalnom zdravlju nacije je nemoguće utvrditi niti popraviti u kratkom roku. Ostaju ogromne posledice na životnu sredinu.

Javnosti je dobro poznato da je prilikom bombardovanja korišćeno zabranjeno oružje kao eksperiment. Velika šteta je učinjena upotrebom municije sa osiromašenim uranijumom i povećana radioaktivnost. Bombardovane su industrijske lokacije (Rafinerija nafte-Novi sad, Toplana „Novi Beograd“, Termoelektrana „Kolubara A“, Pančevo –HIP Azotara, Rafinerija nafte, Petrohemija itd.

Bombardovanje naftne, hemijske i petrohemijske industrije izazvalo je požare i eksplozije koji su doprineli velikom stepenu zagađenja vazduha i atmosfere.

Vodni resursi su takođe bili ugroženi bombardovanjem. Posledice bombardovanja su se odrazile i na zemljište, na biodiverzitet i naravno na stanovništvo.

Životna sredina pre bombardovanja u Srbiji je bila relativno dobro očuvana i daleko manje ugrožena od zemalja istočne, zapadne i centralne Evrope. Bombardovanjem Srbije, nastaju posledice lokalnog, regionalnog i globalnog karaktera. Na lokalnom nivou treba istaći Novi Sad i Pančevo koji su u dužem periodu bili izloženi uticaju toksičkih materija sa aktivnim uticajem na zdravlje. Na regionalnom nivou to je Kosovo koje je pretrpelo najintenzivnije bombardovanje.

Verujemo da se u budućnosti ovakva i slična ratna dejstva neće nikad više ponoviti u svetu. Tačno je da živimo u svetu dominacije i kontrole, pa i dominacijom nad svetom prirode, To ne sme da znači da je sve dozvoljeno centrima moći.

4 PRAVO

Delatnosti kojima čovek povređuje, uništava, zagađuje ili ugrožava životnu sredinu su posledica ličnih interesa i pohlepe za što većom dobiti . Nehumana korporativna moć i destruktivno otimanje resursa od nerazvijenih zemalja treba da prestane. Tako se pojavila nova nauka Ekološko pravo, koja ima za zadatak da sačuva zdravu životnu sredinu kroz održiv tehnološki razvoj koji

ne sme da dovede u pitanje zdravlje ljudi na našoj planeti, ni ekosistem.

Sistem zaštite u R. Srbiji je regulisan Zakonom o zaštiti životne sredine („Sl. Glasnik RS“, br. 135/2004, 36/2009-dr.zakon, 95/2018-dr.zakon). Pored osnovnog pravnog okvira pomenutog zakona, ovu materiju reguliše u RS još 17 zakona i preko 240 podzakonskih akata. Sistem zaštite po zakonu čine mere, uslovi i instrumenti. Sporna ekološka pitanja su teško rešiva bez upotrebe prava, pravičnosti, pravde i efekta korisnosti. Pojedinci, grupe, pa i države koje se suprotstavljaju ekološkim propisima pozivajući se na svoje pravo svojine i društvenu korist, tačnije ličnu korist, ugrožavaju pravo čovečanstva na zdravu životnu sredinu i zdravlje. Zakon sankcioniše nedozvoljeno ponašanje pojedinca ili grupe kao vrste ekoloških delikata kroz privredne prestupe i prekršaje. Ona predstavljaju povredu normi pravnog poretka za koje su u zakonu i podzakonskim aktima propisane prestupne i prekršajne sankcije. To su delikti nižeg stepena i intenziteta društvene opasnosti. Postoje i ekološki delikti koji se svrstavaju u krivična dela višeg stepena društvene opasnosti (videti Krivični zakon). Poznato je da ponekad i same države ili multinacionalne kompanije deluju nedozvoljeno i ugrožavaju čovekovu životnu i radnu sredinu.

Pod ekološkim deliktima se podrazumeva sveukupnost ljudskih ponašanja kojima se povređuju i ugrožavaju društvene vrednosti neophodne za zaštitu životne sredine. Zakoni sa pratećim propisima o zaštiti životne sredine, adekvatno obrazovanje i jačanje svesti o potrebi zaštite životne sredine su „conditio sine qua non“ za opstanak čovečanstva.

Nisu dovoljni samo zakoni koji daju pravni okvir i propisuju norme dozvoljenih i nedozvoljenih ponašanja pojedinaca i grupa. Suočavamo se sa ekološkim izazovima , kao posledice ljudske aktivnosti, koji prete planeti Zemlji. Svedoci smo nagomilavanja toksičkog otpada od koga EU želi da se oslobodi. Srbija je ponekad žrtva biznis profitera. Nuklearni otpad ostaje zbog vremena svog raspadanja smrtonosan još desetinama hiljada godina. Rezultat ovakvog ponašanja ima za posledicu globalno zagrevanje. Brojni zakoni i odluke u ovoj oblasti nisu dali očekivane rezultate. Ekološka svest o štetnom delovanju čovekove aktivnosti je imperativ modernog društva.

5 ZAKLJUČAK

Alarmanтна situacija u vezi ugrožavanja životne okoline i zdravlja ljudi je ne samo u Srbiji, već i na globalnom nivou. Potrebno je videti značaj ekologije kao preduslova za održavanje zdravog i normalnog života. Ekološka politika Srbije se može i mora unaprediti. Najveći ekološki problemi Srbije pored zagađenosti vazduha su zagađenje vodotokova i opasni otpadi koji su neadekvatno skladišteni.

U Republici Srbiji doneto je niz zakona i podzakonskih propisa različite pravne snage koji tretiraju pitanja zaštite životne sredine u celosti ili u pojedinim njenim aspektima. Time je stvorena solidna pravna osnova zakonskog i podzakonskog karaktera. Pravna regulativa za zaštitu životne sredine postavlja osnove odgovornosti i kažnjivosti u slučaju kršenja ovih propisa.

Republika Srbija je sa aspekta prava stvorila efikasan, kvalitetan i zakonit mehanizam zaštite ekološke bezbednosti. Ljudski faktor nije uzet u obzir jer se odnosi na ekološku svest koja ne može biti predmet pravne regulative.

U 21.veku celokupno ljudsko društvo ima presudan značaj i uticaj u zaštiti i očuvanju prirode. Zaštita životne sredine i zdravlje ljudi je danas jedna od najaktuelnijih tema u svetu i kod nas. Poremećaji ravnoteže čoveka i prirode prete da unište ne samo čovečanstvo, floru i faunu, već i planetu Zemlju.

Međunarodna pravna zaštita, ni zaštita lokalnog karaktera životne sredine neće dati očekivane rezultate bez povećanog nivoa odgovornosti svakog pojedinca ili grupe i ekološke etike. Ekološko racionalno ponašanje se mora propagirati i postati normalna ustaljena praksa. Samo ekološka svest zajedno sa pravom i obrazovanjem postaje pokretač novih ljudskih vrednosti. Ekološka etika je isto toliko bitna kao i pravo ako želimo da imamo zdravu životnu sredinu.

Korporacije, moćni i bogati pojedinci, a, ponekad i države treba da odustanu od maksimizacije svojih profita i ekološkog rata. Pravo i ekološka etika ne mogu da spreče moćne da ugrožavaju životnu sredinu radi svojih interesa. Potrebno je da se države svojim autoritetom i čovečanstvo na planeti Zemlji suprotstavi centrima moći i ne dozvoli dalju devastaciju životne sredine.

CITIRANA DELA

- Antonijević, M. (2013). *Klimatske promene i njihov uticaj na kvalitet života*. Kragujevac: Fakultet inženjerskih nauka.
- Bakrač, S. T., Klem, E., & Milanović, M. (2018). Ekološke posledice Nato bombardovanja RS 1999.godine. *Vojno delo*(7), 475-492.
- Đorđević, J. (2002). *Nova ekološka etika i zaštita životne sredine*. Niš: Fakultet zaštite na radu.
- Lilić, S., & Drenovak-Ivanović, M. (2014). *Ekološko pravo*. Beograd: Pravni fakultet.
- Mišković, D. (2013). *Održivi razvoj i zaštita životne sredine*. Novi Sad: Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment.
- Monbiot, G. (2015, 12 8). Grand promises of Paris climate deal undermined by squalid retrenchments. *The Guardian*.
- Zinovjev, A. (2019, 09 30). Treći svetski rat je počeo u Srbiji. *Večernje Novosti*, str. <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:821021-Treci-svetski-rat-je-poceo-u-Srbiji>.

Datum prve prijave: 20.02.2020.
Datum prijema korigovanog članka: 27.03.2020.
Datum prihvatanja članka: 07.04.2020.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – *APA Sixth Edition*:

Besarović, I. (2020, 04 15). Ekološki rat i pravo. (Z. Čekerevac, Ur.) *FBIM Transactions*, 8(1), 21-26.
doi:10.12709/fbim.08.08.01.03

Style – *Chicago Sixteenth Edition*:

Besarović, Ines. 2020. „Ekološki rat i pravo.“ Urednik Zoran Čekerevac. *FBIM Transactions* (MESTE) 8 (1): 21-26. doi:10.12709/fbim.08.08.01.03.

Style – *GOST Name Sort*:

Besarović Ines Ekološki rat i pravo [Časopis] // *FBIM Transactions* / ur. Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, 15 04 2020. - 1 : T. 8. - str. 21-26.

Style – *Harvard Anglia*:

Besarović, I., 2020. Ekološki rat i pravo. *FBIM Transactions*, 15 04, 8(1), pp. 21-26.

Style – *ISO 690 Numerical Reference*:

Ekološki rat i pravo. **Besarović, Ines**. [ur.] Zoran Čekerevac. 1, Beograd : MESTE, 15 04 2020, *FBIM Transactions*, T. 8, str. 21-26.